

Каракуц А.М.*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ США ЗА ЧАСІВ АДМІНІСТРАЦІЇ Б. ОБАМИ: АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКИЙ ВИМІР

В цій статті аналізується зовнішня політика Сполучених Штатів Америки, розглядаються основні компоненти американської стратегії щодо Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Ключові слова: Сполучені Штати Америки, зовнішньополітична стратегія, Китай, військові доктрина.

В этой статье анализируется внешняя политика Соединенных Штатов Америки, рассматриваются основные компоненты американской стратегии относительно Азиатско-тихоокеанского региона.

Ключевые слова: Соединенные Штаты Америки, внешнеполитическая стратегия, Китай, военные доктрина.

In this article the foreign policy of the United States of America is analyzed, the main components of the American strategy rather Asia-Pacific region are considered.

Key words: United States of America, foreign policy strategy, China, military doctrine.

Зовнішня політика Сполучених Штатів Америки в перше десятиріччя XXI століття формувалася, насамперед, під впливом терактів 11 вересня 2001 р. Боротьба із міжнародним тероризмом стала провідною ціллю адміністрації Дж. Буша-молодшого, а регіон Близького Сходу – центральною віссю американської зовнішньополітичної стратегії [1]. Між тим, війни в Афганістані та Іраку, які отримали назву «війни 9/11» [2] мали вельми неоднозначні наслідки для США. Незважаючи на початкові успіхи, Вашингтону довелося прикласти значних зусиль аби подолати опір з боку різних релігійних груп в Іраку та радикальної організації «Талібан» в Афганістані. Вивід американських військ з Іраку наприкінці 2011 р. та заплановане на 2013 р. закінчення місії НАТО в Афганістані свідчить також про початок перегляду американської зовнішньополітичної стратегії. Вочевидь, що наразі Сполучені Штати не бажають та й не здатні продовжувати свою глобальну присутність на такому інтенсивному рівні й десятиріччя військової наднапруги добігає кінця.

В умовах переосмислення пріоритетних напрямів зовнішньої політики погляди лідерів США все більше спрямовані в бік Азійсько-Тихоокеанського регіону, який потенційно є найважливішим з точки зору економіки, політики та конкуренції з боку зростаючого Китаю. Адміністрація Б. Обама зробила ясным, що саме в цьому регіону знаходяться інтереси США, і він стане ключовим у майбутньому. У своїй статі у журналі *Foreign Policy*, що вийшла восени 2011 р. держсекретар Г. Клінтон назвала XXI століття «Тихоокеанський століттям Америки» [3].

* кандидат історичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Донецького національного університету

З глобальної точки зору, економічний динамізм Азійсько-Тихоокеанського регіону вражає: 30 років тому на частку Азії припадало менше 20% світового ВВП, у той час як ВВП США становив 30%. Але протягом найближчих п'яти років частка Азія буде становити майже третину світового ВВП, а частка США впаде менше ніж до однієї п'ятої. В той же час, і континентальна, і острівна Азія потерпають від невирішених територіальних спорів у таких областях, як Корейський півострів, Східне і Південно-Китайське море, Тайванська протока, тайсько-камбоджійський кордон і неспокійний регіон на кордоні Бірми. Кожен з цих конфліктів може підірвати процвітання, яке до цього часу було створено в регіоні.

І справді, в той час як Азія є джерелом усіх надій для світової економіки двадцять першого століття, вона обмежена багатьма елементами жорсткості територіальних розбіжностей і питань безпеки з часів XIX століття. Хоча деякі з цих суперечок за своєю природою є внутрішніми, Азія зацікавлена в тому, щоб намітити загальний курс в деяких, здавалося б, нерозв'язних проблемах в регіоні, не дозволити їм вийти з-під контролю. Азія демонструє демократичний прогрес, а також велику зацікавленість у розширенні відкритості економіки (внутрішньої і зовнішньої). Нарешті, в регіоні повсюдно поширено бажання уникнути поляризації на китайський та американський блоки. Замість цього країни Азійсько-Тихоокеанського регіону намагаються створити інститути та навички співпраці, які дозволять усім країнам брати участь у вирішенні окремих проблем безпеки в міру їх виникнення.

Але чи можуть дисонуючі цінності, прагнення і інтереси США, Китаю і решти Азії бути узгоджені в найближчому часі? Або ми маємо справу з майбутнім, визначеним стратегічним дрейфом, ідеологічним конфліктом і непримиренними інтересами?

Союзники США в Азії на протязі першої частини строку адміністрації Б. Обама скаржилися на недостатню американську увагу до їх регіону. Але в своїй промові перед парламентом Австралії 17 листопада 2011 р. Б. Обама наголосив, що Америка знову повертається до Азійсько-Тихоокеанського регіону в 21-м столітті і це є стратегічним рішенням. Нові зобов'язання мають як економічний, так і військовий аспект. Азійсько-Тихоокеанський регіон є найбільш динамічним з точки зору розвитку економіки, але в той же час він може виявитися джерелом серйозних загроз для безпеки в найближчі десятиліття. В обох випадках стержнем як перспектив, так і загроз виглядає Китай [4].

Приймаючи Азійсько-Тихоокеанський торговий саміт на Гавайях у листопаді 2012 р., Б. Обама висловився за побудову режиму відкритої, ліберальної торгівлі в Азії. Він запросив Китай брати участь в цій концепції, і закликав Пекін відмовитись від протекціонізму щодо цілої групи товарів. 16 листопада 2011 р. у Канберрі, столиці Австралії, Б. Обама та прем'єр-міністр Австралії Джулія Гіллард оголосили, що США відкриє підготовчу та навчальну базу морської піхоти в місті Дарвін на півночі Австралії. Близько 250 піхотинців має бути розміщено вже у 2012 р., а в перспективі їх кількість сягатиме 2500 осіб. Також на півночі Австралії (військова база австралійських збройних сил - «Гиндал») буде збільшено число розміщених американських бойових літаків: стратегічних бомбардувальників і винищувачів, а також літаків-заправників і військово-транспортних літаків. Планується також проведення спільних навчань. На думку Б. Обама, це дозволить контролювати ситуацію в регіоні, яка ускладнюється ще тим, що Китай має ряд територіальних претензій на острови в Південно-Китайському морі. Американці сподіваються, що австралійська угода служитиме прикладом тісної співпраці з іншими союзниками, особливо в Південно-Східній Азії. Насамперед це стосується держав, які мають територіальні спори з Китаєм щодо приналежності островів у Південно-Китайському морі. 2011 рік по-

казав, що Пекін все частіше вдається до погроз та демонстрації сили в цьому регіону, де знаходяться значні підводні запаси нафти та газу. В рамках узгоджених дипломатичних зусиль, 16 листопада 2011 Гілларі Клінтон, державний секретар США, на палубі американського корабля в бухті Маніли на Філіппінах зустрілася з керівництвом цієї країни та оголосила про «оновлення» відносин з із п'ятьма союзниками в регіоні: Австралією, Японією, Філіппінами, Південною Кореєю і Таїландом [5].

Нова стратегічна вказівка «Підтримуючи глобальне лідерство США: пріоритети для оборони XXI століття», яка була проголошена Б. Обамою 5 січня 2012 р. викликала дебати про майбутнє американської військової сили. Критики розцінили її як таку, що знизить військові спроможності Вашингтону. Зокрема, ця вказівка є відступом від 60-річного припущення США мають бути здатними одночасно вести дві великі за масштабом наземні військові операції. Але якщо після терактів 11 вересня 2011 року, в умовах стрімкого зростання військового бюджету, Вашингтон ледве спромігся вести паралельні війни в Іраку та Афганістані, то з оголошеними планами заощадити близько 500 млрд. доларів, такий сценарій стає ще мало ймовірнішим [6].

Стратегічна вказівка спрямована на більш сфокусований підхід у вигляді доктрини «повітряно-морської битви» (AirSea Battle), яка розглядається як така, що спрямована протистояти швидкому зростанню військових потужностей Китаю, та покликана заспокоїти побоювання союзників з Азійсько-Тихоокеанського регіону. Доктрина відповідає за підготовку військово-морських сил, військово-повітряних сил та морської піхоти до відсічі атаки з боку КНР. До списку потенційних загроз потрапили китайські «протиспутникові системи, кіберзброя, підводні човни, літаки-невидимки та ракети дальнього радіусу дії». Ця стратегічна вказівка виглядає також як відмова від більш 70-річних американських гарантій безпеки на європейському континенті. Країни Європи розглядаються як контрбуктори, а не споживачі безпеки, і це дозволяє «перебалансувати військові інвестиції США з Європи» в інші регіони. 2011 рік вже став підтвердженням цього тренду - в операції в Лівії керівну роль відігравали Франція та Велика Британія, а Вашингтон самоусунувся через декілька тижнів після початку кампанії. Наразі, кількість базованих в Європі американських солдатів вже скоротилася з 213 тис. у 1989 до 41 тис. станом на початок 2012 р., але плануються й подальші скорочення насамперед зі складу американських сил, розташованих у Німеччині.

Завдання використання динамічного зростання Азії знаходиться в центрі американських економічних і стратегічних інтересів і є ключовою для президента Б. Обами. Вільні ринки Азії відкривають Сполученим Штатам безпрецедентні можливості для інвестицій, торгівлі та доступ до передових технологій. Американське економічне відновлення після глобальної кризи 2008 р. буде залежати від експорту і можливості американських компаній пробитися на великий і зростаючий споживчий ринок в Азії. Стратегічне завдання збереження миру та безпеки в азіатсько-тихоокеанському басейні стає ключовим для Вашингтону - чи це буде охорона судноплавства в Південно-китайському морі, припинення порушення режиму нерозповсюдження Північною Кореєю або забезпечення прозорості військової активності ключових гравців регіону [7].

Одним з основних компонентів американської стратегії щодо КНР є зміцнення зв'язків з Японією. Вона включає в себе елементи «хеджування» Китаю, а також його «вбудовування» в діючу (під істотним контролем США) світову політико-економічну систему. До недавнього часу Вашингтону вдавалося поєднувати ці два досить суперечливих елемента своєї політики на китайському напрямку. Союз з Японією виглядає як наріжний камінь миру і стабільності в регіоні, демонструє здатність адміністрації президента Обами вті-

лювати ці принципи в життя. У 2010-2011 рр. США погодилися з новими вимогами Японії, включаючи виплату п'яти мільярдів доларів компенсації японському уряду, забезпечуючи подальше присутність американських військ в Японії. Одночасно було розширено співпрацю в розвідувальній сфері для швидкого реагування на виклики безпеки в регіоні, включаючи обмін інформацією про загрози в кіберпросторі. 25 жовтня 2010 р. відбулося підписання договору «Відкрите небо» (Open Skies), який розширив міжособистісні і бізнес зв'язки, започаткував стратегічний діалог в Азійсько-Тихоокеанському регіоні і продовжив співпрацю в Афганістані цих двох найбільших країн-донорів. 8 лютого 2012 р. було досягнуто угоди між США та Японією про часткове американських переміщення військових з бази на о. Окінава (Японія) на о. Гуам (США), що також сприятиме поліпшенню двосторонніх відносин.

У такому ж ключі будується союз із Південною Кореєю, спрямований насамперед на забезпечення безпеки цієї країни від агресії Північної Кореї. США та Південна Корея домовилися про план з передачі управління у воєнний час і очікується підписання угоди про вільну торгівлю.

США також розширюють союз із Австралією, від партнерства в Тихому океані до Індо-Тихоокеанського, роблячи це партнерство справді глобальним. І в справі зміцнення безпеки в кіберпросторі, і в Афганістані, під час арабського пробудження і закінчуючи зміцненням регіональної архітектури азійсько-тихоокеанського басейну, внесок Австралії був незамінний. В південно-східній Азії було зміцнено союзи з Філіппінами і Таїландом, збільшуючи, наприклад, кількість заходів суден в Філіппіни, працюючи з філіппінськими контртерористичної організаціями через об'єднане командування груп спеціальних операцій зі штабом в Мінданао. У Таїланді, який є давнім союзником США, відбуваються роботи зі створення гуманітарного центру реагування під час стихійних лих в регіоні.

Важливим для США виглядає нове партнерство з Індонезією, третьої за розміром демократією в світі, найбільшої мусульманської нацією, членом Великої двадцятки. У 2010-2011 рр. було відновлено спільні навчання з індонезійськими частинами спеціального призначення, підписано кілька угод у галузях медицини, освіти, оборони, науки і технологій.

Велика увага у Вашингтоні була приділена зміцненню АТЕС, як серйозної організації на рівні глав держав, спрямованої на розвиток економічної інтеграції і торгових зв'язків серед тихоокеанських країн. Після рішення групи лідерів держав про створення регіону вільної торгівлі в минулому році 2010 р., президент США Б. Обама очолив зустріч глав держав АТЕС на Гаваях в листопаді 2011 року. В інтересах Сполучених Штатів підняти статус форуму АТЕС, як основної регіональної економічної організації, що ставить своєю метою економічне співробітництво розвинених країн для просування відкритої торгівлі та інвестицій, а також створення регулюючих правових механізмів та потенціалу для подальшого розвитку в регіоні. Зусилля АТЕС допомогли розширити американський експорт і створило робочі місця в Сполучених Штатах, одночасно зміцнюючи економічне зростання в регіоні.

В минулому році США також домоглися прогресу в Транс-Тихоокеанському партнерстві (ТТП), покликаному зблизити економіки розвинених тихоокеанських країн в одне торгове співтовариство, але без участі Пекіну. Планується, що у Транс-Тихоокеанське партнерство (ТТП) увійдуть такі країни: США, Японія, Австралія, В'єтнам, Сінгапур, Чилі, Малайзія, Нова Зеландія, Бруней, Канада, Перу, Мексика. Умовою приєднання до партнерства для Китаю є виконання вимог Вашингтона, які окрім підвищення курсу юаня і

доступу на внутрішній ринок Китаю, включають: значне зниження мит, захист інтелектуальної власності і відмова від державної підтримки економіки. Необхідно зауважити, що саме втручання держави в економічні відносини дозволили Китаю вистояти на хвилі світової економічної кризи. Чи будуть прийняті Китаєм правила, встановлені Вашингтоном, покаже час.

Таким чином, після врегулювань питань пов'язаних із виходом американських військ з Іраку та Афганістану, основна увага зовнішньої політики США змістилася до Азійсько-Тихоокеанського регіону. Наразі Вашингтон намагається вибудувати систему економічних та військово-політичних альянсів покликаних «стримувати» зростання Китаю. На межі кінця 2011 – початку 2012 р. численні зовнішньополітичні ініціативи адміністрації Б. Обама, спрямовані на цей регіон, стали підтвердженням «американського тихоокеанського століття».

Список використаних джерел

1. Камінський Є. Україна. США. Світ. – К.: Центр вільної преси, 2012. – 420 с.
2. Burke J. The 9/11 Wars. - Penguin Books Ltd, 2011 – 736 p.
3. Clinton H. America's Pacific Century // Foreign Policy. – November 2011.
4. Шевчук О. Китай у зовнішньополітичній стратегії США (1990-ті - 2000-ні рр.)// Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 131. Вип. 118. Політологія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 157-162.
5. Фененко А. Тихоокеанские новации Обамы // Независимая газета. – 15 ноября 2011 г. – Доступно з: www.ng.ru/courier/2010-11-15/9_obama.html.
6. Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense. – Pentagon, January 2012. – Доступно з: http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.
7. Бжезинский Зб. Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы / Зб. Бжезинский; пер. с англ. – М.:Международные отношения, 2007. – 237 с.